

A GONDOLAT PÁNCÉLJA

2/9/68

Irtta: MÁRER GYÖRGY

1968

“Cellám falán akasztófákat látok
s hatvanhat napja nem néztem eget,
de buval-bajjal, multtal és jövővel
nem gondolok félannyit, mint veled.
Csak most veszem ki, milyen óriás vagy,
nem győz le bennem félelem, halál,
és látlak itt is, vaksi muslicák közt,
ahogy rovom sétámat föl s alá
s e verset mondom, melyből, mint a láva
tör fel szerelmünk írja, ritmusa
és közben, édes barackmagként, számban
édes nevedet forgatom, Zsuzsa.”

A newyorki Columbia Egyetem egyik modern előadótermének második padsorában felállt egy zömök, angolbajuszos ur és elmondta a verset, amelynek első szakaszát idéztük.

Márer György

A versmondó Nyeste Zoltán egykor a Rákosi Mátyás–Péter Gábor rémuralom idején a recski munkatábor rabja volt.

Ott Recsken tanulta meg a verset, amely nyolc ilyen nehéz-
ejtésű sztrófából áll. Megtanul-
ta kívülről, magától a szerzőtől,
aki szintén ott raboskodott és
aki akkor még művét sohasem
látta papíron, sem kéziratban, sem nyomtatásban.
A fejében hordozta hosszú heteken át, az And-
rássy-ut 60 hirhedt földalatti kinzókamrájának
egyik dohos cellájában, ahol azzal vonatkoztat-
ta el magát az esztelen valóságtól, hogy verseket
“írt”. Fejben. Mert papírt, írószerszámot nem en-
gedtek be a rettenetes cellába.

És most a szerző, Faludy György is ott ült a Co-
lumbia Egyetem termében, fönt az előadói do-
bogón, a padok érdeklődökké sűrűn tömött karé-
ja fölött. Előadásának tárgya: börtönköltészet.

Abban az időben, amikor börtönbe került, sokan osztoztak sorsában. Rajk már halott volt, de rab volt a köztársaság elnöke, igazságügyminisztere, belügyminisztere (akit történetesen Kádár Jánosnak hívták) és az uralkodó Párt sok más lelkes hive. A forradalom falni kezdte gyermekeit. A vád mellékes volt, a vádlottnak lett a kötelessége, hogy igazolja azt.

Félelem lett urrá a lelkeken. Százan és százan rettegetve várták letartóztatásukat. Faludy is. Tudta, hogy ez gyorsan bekövetkezik. Volt egynéhány megbocsájthatatlan bűne, például: nem lehetett rávenni, hogy dicsőítő odát írjon Rákosiról. A feszült várakozás idejét azzal töltötte, hogy bujta a könyvtárakat és elolvasta a híres börtönviselt költők cella-élményeit. A Villonét, Kazinczyét, Oscar Wilde-ét és a többiekét, hogy megtanulja, hogy kell viselkedni a börtönben. Sajnos ezek az írások nem sok gyakorlati utmutatást adtak. Némelyik "senyvedő" fogolyról kiderült, hogy a valóságban paplanos ágyban aludt és minden vasárnap főtt tyuk párolgott a fazekában. A Sztalin általi bebörtönzött orosz költők sorsa bizonyára több helyes utmutatást adott volna, de erről megfelelő részletek, legalább is akkor még, nem voltak kéznél.

Igy a magyar költő önmagára volt utalva, amikor bevitték az Andrássy-ut 60-ba, ahol hónapokig magánzárkában várta sorsa fordulását. Itt írta börtönverseit. Állandóan írta, fejben. Sokszor akkor is, amikor vallatták. Rajta is kapták nem egyszer, hogy nem figyel a kérdésekre. És amikor magára hagyták, akkor is verseket gondolt ki és szavalt magának. Így tartotta távol magától a letörést, lemondást, elsorvadást, így konzerválta az egyéniségét és — az életét.

És így folytatta kint a recski munkatáborban is, ahol éveket töltött. Itt maga köré gyűjtött egy tucat embert, akit érdekelt a túlélés is. Ezek-

irodalom, művészet és érdekelt a túlélés is. Ezekkel azután esténként a barakban, sokszor kint a munkában is, irodalmi, művészeti, filozófiai kérdésekről vitatkoztak, felidéztek feledésbe ment tudásaikat. És ez fontos volt. Mert — mondja Faludy — ebből a szűkebbkörű társaságból senki sem pusztult el ott a táborban. Csak egyetlen egy, talán a legerősebb fizikum, aki egy nap kijelentette, hogy többé nem vesz részt az esti szemináriumokon. Egy hét múlva meghalt.

És ez volt Faludy előadásának legfőbb tanulsága. A Gondolat, a Kultura a legerősebb védőpáncél a zsarnoksággal szemben. Agymosást (amit itt Brainwashingnak neveznek) csak annál lehet végezni, akinek üres az agya.

Az előadást a szokásos kérdés-felelet játék követte. És ez nagyon tanulságos volt, mert a nagy számban jelenlevő magyarok (nagyobbára írók, művészek, tudósok, tanárok) nem tettek fel kérdéseket. Talán azért, nem, mert "kérdezni" látszat szerint azt jelenti, hogy "nem tudni" és az ilyen látszatot nem szívesen vállalja egy magyar intellektuel?

Annál inkább kérdeztek a született amerikaiak, főleg nők. Az egyik például szeretett volna hallani egy ilyen börtönverset angolul. Mire Faludy sajnálattal azt felelte, hogy ezzel nem tud szolgálni, mert amilyen jól megértik egy angol vers szellemét a magyarok, olyan nehezen tudják ugyanezt megtenni egy lefordított magyar verssel az angol anyanyelvűek.

Ekkor a hölgy magyarul akart hallani egy ilyen verset. Erre állt fel Nyeste Zoltán, az egykori fogolytárs és szavalta el a fent idézett verset.

* * *

Faludynak egyébként március 2-án, szombaton este 8 órakor a New Yorki Magyar Presbiteriánus Egyház előadótermében (921 Madison Ave.) magyarnyelvű szerzői estje lesz. Krencsey Marianne, Bogáthy Mihály és Héczey Iván adnak elő majd a költő műveiből, aki szintén tart majd előadást.